

5. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. – Ст. 35.

6. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

ОМАРОВ А. А.,

здобувач кафедри кримінального процесу
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.1

ПОНЯТТЯ «ПІДСЛІДНІСТЬ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ

Статтю присвячено теоретичним і практичним проблемам підслідності в кримінальному провадженні. Розглядаються висновки та пропозиції різних учених-процесуалістів щодо визначення поняття «підслідність».

Ключові слова: підслідність, досудове розслідування.

Статья посвящена теоретическим и практическим проблемам подследственности в уголовном производстве. Рассмотрены выводы и предложения разных ученых-процессуалистов относительно определения понятия «подследственность».

Ключевые слова: подследственность, досудебное расследование.

The article is devoted to theoretical and practical problems of investigative jurisdiction in criminal proceedings. Considered the conclusions and proposals of various scientists about the definition of “investigative jurisdiction”.

Key words: investigative jurisdiction, prejudicial inquiry.

Вступ. Актуальність теми дослідження обумовлюється необхідністю визначення заходів, вжиття яких має на меті забезпечення якісного й ефективного розслідування справ органами досудового розслідування в межах своєї компетенції, що відповідають сучасним реаліям протидії злочинності. Умовою виконання поставлених перед названими органами завдань є встановлення підслідності, що забезпечує диференціацію форм досудового розслідування та має сприяти підвищенню ефективності розслідування кримінальних правопорушень.

Науково-теоретичним підґрунтям статті стали результати вивчення висновків і позицій щодо визначення поняття «підслідність» та його розуміння, які наведено й обґрунтовано в працях вітчизняних і зарубіжних учених у галузі кримінального процесу та інших юридичних наук, а саме: Ю.П. Аленіна, Ю.М. Грошевого, В.Г. Гончаренка, І.М. Дерев'янка, А.Я. Дубинського, В.С. Зеленецького, А.В. Іщенко, О.В. Капліної, Н.С. Карпова, О.П. Кучинської, Л.М. Лобойка, Є.Д. Лук'янчикова, О.Р. Михайленка, В.Т. Нора, М.А. Погорецького, В.О. Попелюшка, Д.Б. Сергєєвої, С.М. Смокова, С.М. Стахівського, М.С. Строгови́ча, О.Ю. Татарова, В.М. Тертишника, Л.Д. Удалової, М.І. Хавронюка, С.С. Чернявського, В.П. Шибіка, О.Г. Шило, М.Є. Шумила, О.Г. Яновської та інших. Проблема підслідності

кримінальних справ упродовж тривалого часу досліджувалась І.Г. Башинською, Ю.Н. Білозеровим, С.В. Бородіним, С.Г. Волкотрубом, Л.Н. Гусевим, З.З. Зінатуллінін, М.С. Салаховим, А.А. Чувільовим, Л.Д. Чулюкінін, В.М. Ягодинським та іншими правниками.

Постановка завдання. Метою статті є характеристика наукових підходів до визначення поняття «підслідність» у кримінальному провадженні.

Результати дослідження. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р. (далі – КПК України) є побудованим на ідеології верховенства права, безумовного пріоритету таких непорушних загальнолюдських цінностей, як незалежність, неупередженість суду, презумпція невинуватості, змагальність і рівноправність сторін, а також на пропорційності застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Сьогодні в умовах подальшої демократизації суспільства суттєво підвищується роль законності в діяльності органів досудового розслідування. На них серед іншого покладається виконання завдань кримінального провадження, закріплених у ст. 2 КПК України: щодо захисту особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень; щодо охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження; щодо забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності відповідно до своєї вини, а жоден невинуватий не був обвинувачений чи засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, щоб до кожного учасника кримінального провадження було застосовано належну правову процедуру.

Важливу роль у цьому відіграє інститут підслідності. Суворе дотримання правил підслідності в кримінальному провадженні підвищує якість досудового розслідування, виключає дублювання в роботі правоохоронних органів, дозволяє запобігти «затягуванню» досудового розслідування тощо. І навпаки, порушення правил підслідності кримінальних проваджень тягне за собою порушення строків досудового розслідування, визнання доказів недопустимими через отримання їх неналежним суб'єктом, а також інші негативні правові наслідки.

У теорії кримінального процесу немає єдності думок щодо визначення підслідності.

Так, М.С. Строгович під підслідністю розумів властивість справи, яка полягає в тому, що вона належить до відання того чи іншого слідчого або категорії слідчих [1, с. 41].

В.С. Бородін та І.Д. Перлов вважають, що підслідність – це сукупність ознак кримінальної справи, залежно від яких закон відносить її до компетенції того чи іншого органу попереднього слідства або дізнання [2, с. 94].

У свою чергу З.З. Зінатуллін, М.С. Салахов, Л.Д. Чулюкін розглядали підслідність як самостійний інститут кримінально-процесуального права, нормами якого регулюються відносини, що виникають між відповідними органами й посадовими особами з приводу попереднього розслідування кримінальної справи [3, с. 8].

Сучасні процесуалісти висловлюють різні пропозиції щодо визначення поняття «підслідність». Розглянемо деякі з них.

Так, Л.М. Лобойко вважає, що підслідність – це сукупність встановлених законом ознак кримінального провадження, згідно з якими воно належить до відання того чи іншого органу досудового розслідування [4, с. 189]. Як бачимо, науковець дотримується тієї ж позиції, що й М.С. Строгович. До речі, аналогічний підхід спостерігаємо в інших авторів [5; 6].

Як загальну умову досудового розслідування та як правовий інститут, норми якого регламентують ознаки (властивості) кримінальних справ, визначають слідчих конкретно уповноваженого органу досудового розслідування та містять обов'язки (повноваження) слідчого й прокурора, розглядає підслідність Ю.І. Кицан. Крім того, автор обґрунтовує думку про необхідність включати до поняття «підслідність» не лише правові норми щодо повноважень слідчих, а й аналогічні правові норми щодо повноважень органів дізнання з розслідування проступків, а також потребу доповнення КПК України 2012 р. відповідними правовими нормами [7, с. 5].

Водночас Г.П. Хімічева та О.В. Хімічева, визнаючи наявність двох форм попереднього розслідування (слідства й дізнання), вважають, що основою правил про підслідність є су-

купність встановлених законом ознак кримінальної справи, відповідно до яких проведення слідства належить до відання певного слідчого [8, с. 252].

Натомість А.С. Александров та А.Д. Марчук акцентують на тому, що підслідність – це сукупність юридичних ознак кримінальної справи, встановлених законом, яка визначає, який орган має проводити попереднє розслідування в цій справі [9, с. 10].

Майже аналогічну позицію займають А.В. Победкін і В.Н. Яшин, які наголошують, що підслідність – це сукупність встановлених кримінально-процесуальним законом ознак кримінальної справи, залежно від яких визначається форма розслідування й компетенція органу, повноважного вести розслідування за цією кримінальною справою [10, с. 268].

Критикуючи авторів, які, розглядаючи підслідність як одну з кримінальних процесуальних категорій, роблять акцент не на її сутності, а на класифікації її видів чи ознак, Р.Л. Мифтахов пропонує під цим поняттям розуміти повноваження органу попереднього розслідування з перевірки первинних матеріалів та розслідування певної категорії кримінальних справ, віднесених законом до його відання. При цьому має враховуватися сукупність усіх ознак підслідності, що характеризують кримінальну справу, і наявність у ній встановлених законом умов [11, с. 152].

О.В. Селютін розглядає підслідність як віднесення законом кримінальної справи (у низці випадків – і матеріалів попередньої перевірки) до відання певного органу попереднього розслідування на основі спеціально встановленої із цією метою ознаки конкретного злочину (вид злочину, район його вчинення, особливості суб'єкта злочину), факт скоєння якого розуміється уповноваженим суб'єктом (слідчим, органом дізнання тощо) на різних етапах провадження в кримінальній справі, а також розгляду матеріалів попередньої перевірки [12, с. 28].

На переконання М.В. Захарова, підслідність – це встановлені законом повноваження посадових осіб і державних органів із розслідування певного кола кримінальних справ залежно від їхніх юридичних властивостей із метою забезпечення законності й ефективності попереднього розслідування, а також гарантування прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства [13, с. 6].

У свою чергу І.Г. Башинська розуміє підслідність як сукупність умов, що дозволяють визначити повноваження посадових осіб на проведення попереднього розслідування відповідно до правил кримінального судочинства [14, с. 5].

Аналіз запропонованих наукових підходів до визначення поняття «підслідність» кримінального провадження дозволяє зробити висновок, що воно використовується в двох значеннях: як кримінальна процесуальна категорія, що встановлює зміст загальних положень досудового розслідування, та як кримінальний процесуальний інститут.

Варто погодитись із В.Н. Григор'євим та А.В. Селютіним, які абсолютно справедливо звертають увагу на те, що в юридичній літературі, у тому числі й навчальній, поняття «підслідність» пов'язується переважно не з правовими відносинами, що виникають у зв'язку з розслідуванням певної категорії справ, а з властивостями (ознаками) кримінальної справи, залежно від яких закон відносить її розслідування до компетенції того чи іншого органу попереднього слідства або дізнання [15, с. 12].

Висновки. Таким чином, нині не існує однакового розуміння чи єдиного підходу до визначення поняття «підслідність». Перша група авторів обмежується лише перерахуванням видів підслідності; друга, розкриваючи поняття, бере за основу встановлені законом властивості кримінального провадження; третя група авторів спирається на ознаки кримінального провадження; четверта група за основу бере повноваження органів досудового розслідування з розслідування певної категорії кримінальних правопорушень. Водночас плюралізм думок щодо аналізованого поняття дозволяє сформулювати уявлення про підслідність, яке відповідає чинному кримінальному процесуальному законодавству.

Інститут підслідності виконує декілька функцій, у тому числі забезпечує процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи в кримінальному провадженні та ефективну організацію державою досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса / М.С. Строгович. – М. : Наука, 1970. – 470 с.
2. Советский уголовный процесс : [учеб. пособие] / под ред. С.В. Бородина, И.Д. Перлова. – М. : ВШ МООП СССР, 1968. – 308 с.
3. Зинатуллин З.З. Подследственность уголовных дел : [монография] / З.З. Зинатуллин, М.С. Салахов, Л.Д. Чулюкин. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1986. – 104 с.
4. Лобойко Л.М. Кримінальний процес : [підручник] / Л.М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 432 с.
5. Кримінальний процес : [підручник] / [Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В.Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
6. Кримінальний процес : [підручник] / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменого. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.
7. Кицан Ю.І. Підслідність кримінальних справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Ю.І. Кицан. – К., 2012. – 26 с.
8. Уголовно-процессуальное право (уголовный процесс) : [учебник для вузов] / под ред. Г.П. Химичевой, О.В. Химичевой. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2004. – 320 с.
9. Александров А.С. Подследственность уголовных дел / А.С. Александров, А.Д. Марчук // Российская юстиция. – 2003. – № 10. – С. 34–36.
10. Уголовный процесс : [учебник] / [А.В. Победкин, В.Н. Яшин] ; под ред. В.Н. Григорьева. – М. : Книжный мир, 2004. – 380 с.
11. Мифтахов Р.Л. К вопросу о понятии подследственности / Р.Л. Мифтахов // Вестник Удмуртского университета. – Ижевск, 1998. – Вып. 1. – С. 150–153.
12. Селютин А.В. Проблемы разграничения подследственности в уголовном процессе : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / А.В. Селютин ; Юридический институт МВД России. – М., 2000. – 225 с.
13. Захаров М.В. Теория и практика определения подследственности уголовных дел : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / М.В. Захаров. – Казань, 2009. – 26 с.
14. Башинская И.Г. Проблемы правовой регламентации института подследственности в российском уголовном судопроизводстве : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / И.Г. Башинская ; Краснодарский ун-т МВД России. – Краснодар, 2007. – 252 с.
15. Григорьев В.Н. Подследственность в уголовном процессе (понятие, основания и порядок определения, проблемы разграничения) : [учеб. пособие] / В.Н. Григорьев, А.В. Селютин. – М. : ЮИ МВД РФ ; Книжный мир, 2002. – 115 с.

